

Inhoud

Conferentie Conciliair Proces 2019.....	1
Waarlijk vrij - Geroepen gezamenlijk op weg te gaan <i>De Broedergemeente op weg van schuldbelijden naar verbindende gemeenschap</i>	1
Inzoomen - aanleiding en doel van de conferentie.....	1
Een tweede conferentie	1
'Mennorode' 2012 - de resultaten.....	2
De verklaring van het Provinciaal Bestuur uit 2013.....	3
De gezamenlijke weg.....	4
De 2 ^e conferentie	5

Conferentie Conciliair Proces 2019

Waarlijk vrij - Geroepen gezamenlijk op weg te gaan *De Broedergemeente op weg van schuldbelijden naar verbindende gemeenschap*

Inzoomen - aanleiding en doel van de conferentie

Een tweede conferentie

*Een tweede conferentie over de Broedergemeente en het slavernijverleden, op weg naar een kerk van waarlijk vrije zusters en broeders? Ja, u bent hiervoor van harte uitgenodigd!*¹

Ja, waarom zijn we hier eigenlijk voor de tweede keer bij elkaar als leden van de Europees-Continental Provincie van de Broedergemeente om ons bezig te houden met het thema van het slavernijverleden en de Broedergemeente?

Om deze vraag te beantwoorden is het goed om terug te kijken en de weg te beschrijven, die wij tot nu toe gegaan zijn:

2013 werd vooral in Nederland herdachte dat 150 jaar geleden de slavernij in Suriname en op de toenmalige Nederlandse Antillen werd afgeschaft. Nederland was daarmee zo een beetje de laatste koloniale macht, die deze stap zette.

De EBG Nederland / Europees-Continental Provincie heeft daaromtrent een heel gedenkjaar georganiseerd. Er zou niet alleen feest gevierd worden. Maar ook eerlijk naar onze geschiedenis gekeken worden en naar de verhoudingen vandaag.

Als begin van dit gedenkjaar is toen in oktober 2012 in het kader van het conciliair proces voor gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping de eerste conferentie georganiseerd met als thema: 'De Broedergemeente en het slavernijverleden'.

¹ Uitnodigingsflyer Conferentie Conciliair Proces in de ECP 2019

'Mennorode' 2012 - de resultaten

Ik kan de conferentie van 2012 niet hier samenvatten. Daarom wil ik een aantal reacties van deelnemers citeren, die duidelijk maken, welke indrukken de conferentie heeft achtergelaten:

Uit een van de beschouwingen uit de Surinaams-Nederlandse gemeenschap citeer ik een stukje dat overeenkomt met stemmen die ik vaker heb gehoord:

"De belangrijkste negatieve conclusie van de conferentie is volgens mij het lange zwijgen van (mijn kerk) de EBG over de wijze waarop de zending is omgegaan met de situatie van de slaafgemaakten.

Om enkele punten te noemen:

1. Dat Afrikanen werden gebruikt als slaven werd geaccepteerd als feit en er werd, op een enkeling na, geen stelling tegen genomen. ...

2. De zendelingen hielden zelf ook slaven en de leiding van de zending in Suriname was niet enthousiast over de afschaffing van de slavernij vanwege o.a. de economisch schade die geleden zou worden.

3. Veel Europese zendelingen zagen de (zwarte)Afrikanen als het laagste menselijke ras en veroordeelden de cultuur en godsdienst op voorhand als heidens."²

Maar ook de andere kant van de ambivalentie van de zending van de Broedergemeente kwam aan bod:

"Als belangrijke positieve conclusie werd vooral vanuit de Surinaamse hoek genoemd Onderwijs en Gezondheidszorg.

- De zendelingen waren de eersten die onderwijs gaven aan slaafgemaakten, waarvan enkelen het zover hebben geschopt dat ze arts werden (dr. Gravenberg) of uitvindingen hebben gedaan waar we wereldwijd nu nog profijt van hebben (Matliger). Tot op heden is de EBG de grootste verzorger van onderwijs in Suriname. Ik ken weinig Surinamers die ongeacht ras of afkomst niet enig EBG onderwijs hebben ontvangen.*
- In Suriname is de EBG een belangrijke pijler als het gaat om gezondheidszorg, ook op plekken waar de overheid lange tijd geen moeite voor deed.*

Kortom zoet en zuur. Maar het zuur viel mij veel zwaarder dan ik had gedacht. En ik vrees dat ik niet de enige was getuige het volgende voorval. Eén van de aanwezige witte broeders gaf aan dat hij zich niet verantwoordelijk voelde voor de daden van zijn voorouders. Ik voelde even verontwaardiging opkomen maar dat maakte gauw plaats voor medelijden. Want als je opgegroeid bent in de wetenschap dat je voorouders helden zijn die hun leven hebben geriskeerd voor onderdrukte broeders en zusters en uit onderzoek blijkt dat ze deel uitmaakten van het systeem van onderdrukking en mishandeling dan zou het mij ook zwaar vallen."³

Een andere reflectie over de conferentie van 2012 vat de conferentie met de volgende woorden samen:

"Wat is er nu eigenlijk gebeurd in Mennorode, waarom zit ik nu nog dagen daarna na te denken over deze conferentie? Van een afstand bezien waren de feiten die naar voren

² Uit de reactie van Eric Woerdings op de site <http://ketikoti.ebg.nl> (gezien 30-10-2019)

³ A.a.O.

kwamen, niet nieuw. In de inleidingen werden punten bij elkaar gebracht, die al vele malen eerder werden verspreid: in de burgerrechten campagne in de V.S. in de tweede helft van de 20e eeuw, in lezingen en boeken, waarin wetenschappers de geschiedenis van de slavernij onderzochten, op conferenties waarin over de negatieve invloed van zending werd gesproken en in de soms verhitte discussies rond de oprichting van het monument in het Oosterpark in Amsterdam.

Ik denk, nieuw was, dat dit alles op een plek bij elkaar werd gebracht en niet tegen elkaar werd geplaatst, maar met respect naast elkaar werd gesteld. In Mennorode waren zusters en broeders bijeen, velen verbonden door hun betrokkenheid bij de EBG en willens, om ook dit hoofdstuk van de gezamenlijke geschiedenis te bespreken. Nieuw was ook, dat kritische oordelen over de geschiedenis niet meteen gerelativeerd of weggewuifd werden. Er werd ook niet meteen een hard oordeel uitgesproken. De klachten over wat in het verleden was gebeurd konden blijven staan.”⁴

De broeder komt tot de slotsom:

“Wat is er nu gebeurd? Wij hebben naar elkaar geluisterd en een velen van de deelnemers konden hun verhaal vertellen, zonder dat ze onderbroken of afgekapt werden. Wij hebben samen pijn gevoeld, onze schaamte uitgesproken, de wil bevestigd, om elkaar daarin niet kwijt te willen raken en de moed getoond, om een tegenstrijdig onderwerp te bespreken. Ik hoop, dat wij deze moed niet verliezen in de volgende stappen.”⁵

Logisch is dan ook de vraag:

“Wie pakt wat op? Is hier het Provinciaal Bestuur aan zet of de Centrale Raad, de Werkgroep Conciliair Proces of de werkgroep ‘EBGN op weg naar 2013’? Of hoeven wij ons daar geen zorgen over te maken omdat de resultaten toch via de deelnemers hun weg in onze kerk zullen vinden?”⁶

De verklaring van het Provinciaal Bestuur uit 2013

Het Provinciaal Bestuur heeft de resultaten in zoverre opgepakt als zij vóór 1 juli 2013 een verklaring heeft samengesteld waarin de ambivalentie van aspecten in de houding van de Broedergemeente t.o.v. de tot slaaf gemaakte mensen en het systeem van slavernij benoemd wordt. Het Provinciaal Bestuur vraagt in deze verklaring als opvolger van de leidinggevende organen van toen de tot slaaf gemaakte zusters en broeders om vergeving:

Wij “betreuren (...) de beschamende wijze waarop de zending van onze kerk in Suriname aan de in stand houding van de slavernij heeft meegedaan, in plaats van duidelijk weerstand te bieden tegen dit mensonterende systeem van uitbuiting. Wij staan beschaamd voor dit aspect van onze geschiedenis als Broedergemeente in Duitsland en Nederland en wij vragen de nakomelingen van de tot slaaf gemaakte zusters en broeders om vergeving en een nieuw begin.”⁷

⁴ Uit de reactie van Stefan Bernhard op de site <http://ketikoti.ebg.nl> (gezien 30-10-2019)

⁵ A.a.O.

⁶ A.a.O.

⁷ Uit de verklaring van het Provinciaal Bestuur van de Evangelische Broedergemeente (ECP) uit 2013. [Verder: Verklaring 2013]

Duits: *Wir „beklagen (...) die beschämende Weise, in der sich die Mission unserer Kirche in Surinam an der Sklaverei unkritisch beteiligt und sich dem darauf aufbauenden, menschenverachtenden System der Ausbeutung nicht klar und deutlich widersetzt hat. Beschämt stehen wir vor diesem Aspekt unserer Geschichte als Brüdergemeine in Deutschland und den Niederlanden und bitten die Nachfahren der zu Sklaven gemachten Schwestern und Brüder um Vergebung und Neuanfang.*

Trouwens: de vraag of je namens mensen die niet meer leven nakomelingen van de benadeelde om vergeving kunt vragen is een open vraag gebleven. Een vraag die ook in de politiek van b.v. Nederland steeds weer een rol speelt.

De verklaring werd op de zondag voor 1 juli 2013 in Duitsland en in Nederland in kerkdiensten gelezen. In Nederland ook in aanwezigheid van een lid van het Provinciaal Bestuur van de Evangelische Broedergemeente in Suriname.⁸

Na de vraag om vergeving wordt uitgenodigd met elkaar een weg te gaan:

*"Het ligt ons aan het hart dat de Broeder-Uniteit een gemeenschap van vrije zusters en broeders wordt. Daarom nodigen wij u allen uit om in dit streven een gezamenlijke weg te bewandelen."*⁹

Er worden vervolgens vier onderwerpen genoemd, stappen gezet moeten worden. Ik vat ze hier alleen kort samen (u hebt allen de verklaring in uw conferentiepapieren en kunt de tekst daar lezen):

- De geschiedenis van de zending moet verder onderzocht worden.
- Theologische tradities moeten kritisch bekeken worden.
- De structuren van onze kerk moeten onderzocht worden of zij de gelijkwaardige participatie van alle zusters en broeders toelaten en versterken.
- Directe gesprekken tussen de nakomelingen van de tot slaaf gemaakte broeders en zusters en de nakomelingen van zendelingen moeten voortgang vinden.¹⁰

De gezamenlijke weg

Wat is al gedaan?

- Een proces is op gang gekomen dat naar een rechtvaardigere samenstelling van de Synode moet lijden.
- In de Intersynodale Commissies is Nederland en vooral de Surinaams-Nederlandse community beter vertegenwoordigd.
- Er zijn theologische studenten die de samenstelling van de gemeenschap van predikanten in Nederland in de toekomst moeten veranderen.
- Afspraken over de taakverdeling tussen Moderamen Centrale Raad en Provinciaal Bestuur zijn gemaakt en worden nageleefd.

Wat moet nog gebeuren?

- De cultuur van onze kerkprovincie moet meer divers worden. In de hoofden en harten van Duitsers is de traditie van de Broedergemeente nog steeds dat wat zonder onderbreking in Duitsland (en in Zeist) geleefd werd en in de hoofden van veel Surinaamse gemeenteleden is Broedergemeente nog steeds vooral dat wat in hun kindertijd in Paramaribo geleefd werd. Mijn vraag is: hoe kunnen wij samen een kerkcultuur ontwikkelen, waar ruimte is voor der verschillen van onze mentaliteit, maar waar wij elkaar wel open en eerlijk ontmoeten.
- Hoewel officieel de ambtelijke talen van de Europees-Continentale Provincie Nederlands en Duits zijn, wordt toch het bestuurlijke leven van de ECP nog steeds

⁸ Ds. Lucia Anches-Breeveld in Rotterdam

⁹ Verklaring 2013

Duits: *Wir treten dafür ein, dass die Brüder-Unität eine Gemeinschaft von freien Schwestern und Brüdern wird. Darum laden wir Euch alle ein, einen gemeinsamen Weg zu gehen.*

¹⁰ Verklaring 2013

vooral bepaald door het Duits. De regelingen worden over het algemeen in het Duits geschreven en dan in het Nederlands vertaald. De grondslag van bijna al onze reglementen is het Duitse "Staatkirchenrecht" en "Körperschaftsrecht" (dat betekent: de manier hoe in Duitsland staat en kerk hun relatie gestalte geven). Toenemend merken wij, dat dat voor Nederland niet past.

- De Surinaams-Nederlandse gemeenschap is op een korte periode na waar br. Henk Esajas deel uitmaakte van het Provinciaal Bestuur in de leiding van onze kerk niet vertegenwoordigd. Het was voor ons als leden van het Provinciaal Bestuur goed om te zien, dat dat bij onze burens in de Britse Provincie inmiddels anders is. Br. Livingstone Thompson is een van twee PB-leden daar met een Caribische achtergrond.

Waar zijn we vastgelopen?

- Het verder onderzoek naar de geschiedenis van onze zending als Broedergemeente in relatie met mensonterende systemen, de omgang van de zendelingen met vreemde culturen en wat wij vandaag moeten leren om dezelfde fouten niet opnieuw moeten maken - dat alles wordt op dit moment eerder door andere gedaan, dan door onszelf. Een voorbeeld is het boek van Jan Hüsgen, Mission und Sklaverei (zending en slavernij). Jan Hüsgen onderzoekt de relatie van de Broedergemeente en de emancipatie van de slaven in de Britse en Deense delen van het Caraïbisch gebied.
- De gesprekken tussen nazaten van de tot slaaf gemaakte mensen en de nazaten van de zendelingen hebben in principe niet meer plaatsgevonden. Er is ook geen format gevonden, dat we daarvoor kunnen gebruiken.

Ik wil een concreet voorbeeld noemen waar wij voor mijn gevoel op dit moment dreigen stuk te lopen aan de verschillende kerkculturen binnen de ECP en waar we nog niet goed een weg weten:

Wij hebben een uitgesproken systeem waarmee wij de leden van onze kerk tellen. Dat heeft te ermee te maken, dat wij van begin af aan in Duitsland een gemeenschap geweest zijn, waar mensen door een bewuste persoonlijke keuze lid worden. Dus lid van de EBG is degene, die met al zijn gegevens ingeschreven staat in het ledenregister van een gemeente en die (in het vervolg) dan ook bijdraagt aan het onderhoud van de gemeente. Ook al werkt dit systeem ook in Duitsland niet meer 100% is het toch de grondslag voor veel van onze reglementen.

In de Surinaams-Nederlandse gemeenten hebben wij gelukkig ook een belangrijke groep die haar lidmaatschap zo verstaat - lid ben je door bewuste keuze en betaling van een kerkelijke bijdrage. Maar daarnaast heb je een grote groep van mensen, die zich lid voelen van de EBG en op bepaalde momenten van hun leven een beroep doen op de kerk. Maar verder doen ze niet mee, betalen vaak ook geen bijdrage. Nu wij in het kader van de financiële stabilisatie van de kerkprovincie van de gemeenten een grotere bijdrage vragen aan de kosten van de dienst van de verkondiging moet de vraag gesteld worden hoe je dit verdeelt. En de Synode koos voor de verdeling op basis van ledenaantallen (trouwens was dat een idee uit Nederland, in Duitsland wordt het anders geregeld). Maar daar komen we aan grenzen van onze administratie die alles te maken heeft met het brede lidmaatschapsbegrip, dat mensen hanteren. Op de Synode wordt dan weleens gevraagd hoe je in één kerk verschillende manieren van lidmaatschap kunt hanteren. Maar de manier hoe mensen in de Surinaams-Nederlandse gemeenschap hun kerklidmaatschap (be)leven is natuurlijk ook deel van onze erfenis vanuit de zending.

De 2e conferentie

2018 heeft het Moderamen Centrale Raad het idee geopperd om stil te staan bij dat wat bereikt is en te identificeren, wat nog gedaan moet worden.

Het was toen niet mogelijk om deze conferentie in het jaar 2018 te plannen. Daarom hebben het Provinciaal Bestuur en het Moderamen Centrale Raad de conferentie voor 2019 gepland en dan wel opnieuw in het kader van de conferenties voor gerechtigheid, vrede en de heilheid van de schepping. Het thema van het slavernijverleden en omgang met deze geschiedenis door de Broedergemeente is voor ons een onderwerp van gerechtigheid en (als je dat begrip bekijkt in het licht van de Bijbelse 'shalom') ook van vrede.

Er werd een voorbereidingsgroep samengesteld, waarin het Moderamen Centrale Raad vertegenwoordigd is door zr. Jacqueline Helstone, het Zeister Zendingsgenootschap door de algemeen secretaris br. Ewald Hunsel en het Provinciaal Bestuur door mijn persoon - Johannes Welschen. Als vierde heeft Renée Wezel meegewerkt in deze groep. Zij vormde aan de ene kant de link naar de voorbereidingsgroep van de conferentie 2012, aan de andere kant, is zij een persoon, die veel ervaring heeft met het organiseren van dit soort conferenties en een groot netwerk en zij is ook degene, die in het kantoor in Zeist de praktische en logistieke kant in haar verantwoording had.

Vanaf het begin hebben wij gezegd:

Wij willen de conferentie in Mennorode niet overdoen. De historische feiten liggen op tafel. Die hoeven wij niet opnieuw uit te beelden. Het gaat om dat wat in het thema van een andere conferentie dit najaar "heilzame verwerking van het slavernijverleden" genoemd wordt.¹¹ In het kader van de Broedergemeente hebben wij dat benoemd - met begrippen uit het jaar 2012/2013: Op weg naar een kerk van waarlijk vrije zusters en broeders.

In de uitnodigingsflyer voor de conferentie 2019 hebben wij het doel van deze conferentie als volgt omschreven:

De conferentie van dit jaar, 2019, zal een tussenstop op die weg moeten zijn: stilstaan bij eerder genomen stappen, afspreken wat de volgende stappen moeten zijn. Met de bedoeling aansluitend weer in beweging te komen middels een gezamenlijk proces, waarin wij laten zien waar wij voor staan en waar wij voor gaan. Deze conferentie is bedoeld een antwoord te helpen vinden op vragen die wij op deze weg tegenkomen. Het daadwerkelijk op 'ooghoogte' delen met elkaar: van meningen, inzichten, vaardigheden, ideeën en ook vragen. Daarbij willen wij dat de culturele inclusie in de Broedergemeente een plaats krijgt: met aandacht voor diverse achtergronden en leeftijden. Juist de jonge generatie willen wij bij dit proces betrekken.¹²

Daarbij is tijdens de voorbereiding het "verbinding" steeds meer het centrale woord geworden. Hoe kunnen wij als mensen in een kerk met verschillende (ook pijnlijke) ervaringen samen leven en samen geloven? Hoe kunnen wij zo veel als mogelijk onze achtergrond met elkaar delen? Hoe kunnen wij datgene benoemen, wat mensen nog steeds hindert vrij te zijn? En hoe kunnen wij duidelijk maken, dat de vraag van de doorwerking van het slavernijverleden niet alleen een onderwerp is voor de Nederlandse of Surinaams-Nederlandse gemeenteleden, maar voor eenieder in onze kerkprovincie.

Ik wens ons goede gesprekken, gezegende ontmoetingen en als kerk ideeën hoe wij concrete stappen kunnen zetten op de gezamenlijke weg.

Johannes Welschen

¹¹ Symposium van de Evangelische-Lutherse Gemeente Amsterdam, de Evangelische Broedergemeente Amsterdam S&F en het NinSee op 23 november 2019

¹² Uitnodigingsflyer Conferentie Conciliair Proces in de ECP 2019